

Halim Güner ve A. Faruk Levent, *Etik ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Akademik Özgürlük,*

Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, Haziran, 2020, viii+302 s.
ISBN: 978-625-402-229-6

Değerlendiren: Aylin Kirişçi Sarıkaya

Yükseköğretim ile ilgili birçok tartışmada gündeme gelen konulardan birisi de hiç kuşkusuz akademik özgürlüktür. Akademik özgürlük, yükseköğretimin merkezî bir değeridir ve akademik çalışmaları bütün yönleriyle etkilemektedir (Altbach, 2001). Yükseköğretim tarihi boyunca zaman içinde çeşitli esnetme ve daraltmalara maruz kalmış akademik özgürlük; hâlâ çekinilerek bahsedilen ve henüz çözüme ulaşmamış, yıllanmış bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Akademik özgürlük ile ilgili yabancı dilde yazılmış birçok kitap olmasına karşın Türkçe yazılmış kitapların az sayıda olması dikkat çekicidir. Bu konuda Türkçe olarak yayınlanmış kitaplardan biri, Dr. Öğr. Üyesi Halim Güner ve Doç. Dr. A. Faruk Levent tarafından kaleme alınmış olan *Etik ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Akademik Özgürlük* kitabıdır.

Yedi farklı bölümden oluşan bu kitabın içeriği incelendiğinde, akademik özgürlük konusunun çok geniş bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Yükseköğretim ile ilgili kapsamlı bir girişten sonra akademik özgürlüğün tarihsel süreci Avrupa, Amerika ve Türkiye bağlamında akıcı bir dil ile sunulmaktadır. Bu tarihsel arka planın haricinde kitabı okumak isteyen pek çok kişinin merak edeceği üzere, üzerinde görüş birliğine varılmış tek bir tanımı olmayan akademik özgürlük kavramının ta-

@ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, aylinkiriseci@gmail.com

0000-0001-7443-8433

Kirişçi Sarıkaya, A. (2021). *Etik ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Akademik Özgürlük* [Halim Güner ve A. Faruk Levent'in *Etik ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Akademik Özgürlük* kitabının değerlendirme yazısı]. *İş Ahlakı Dergisi*, 14 (2), ss. 422-426

Kitap Değerlendirme

© İGİAD
DOI: 10.12711/tjbe.2021.14.2.2760
İş Ahlakı Dergisi, 2021
isahlakidergisi.com

Başvuru : 09.05.2021
Revizyon : 16.06.2021
Kabul : 26.06.2021
Basım : 11.2021

nımı; iş güvencesi ile ilişkisi, hukuksal olarak bir hak olup olmaması ve üniversite özerkliği ile bağlantısı detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Tasarımı açısından roman boyutunda ve saman rengi sayfalara basılmış olan bu kitap, ders kitabı boyutlarından sıyrılarak okuyucuları ayrıca cezbetmektedir.

Akademik özgürlük, üniversite özerkliği ile yakın ilişkilidir hatta pek çok çalışmada üniversite özerkliğinin akademik özgürlüğün dayanağı ve ayrılmaz parçası olduğu belirtilmektedir (Çetin, 1999; Gedikoğlu, 2013; Günay, 2004). Ancak yazarlara göre akademik özgürlük ve üniversite özerkliği, birbirlerini tamamlayan iki unsur olsa da kurumsal özerkliğin her zaman bireysel akademik özgürlüğü garantilediği veya kolaylaştırdığı söylenemez. Bu sebeple akademik özgürlük ve üniversite özerkliği ayrı olarak ele alınmalıdır. İçerikte dikkati çeken diğer noktalar; akademik özgürlüğe yönelik dünya genelinde görülmüş davalar ile ilgili bir bölümün olması, Türkiye'deki akademik özgürlüğün güncel durumunun incelenmiş olması ve kitabın sonuç kısmının bu güncel durumu ortaya koyan özgün bulgular içermesi olarak sıralanabilir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu kitabın, uluslararası bağlamdan yola çıkarak Türkiye özeline odaklanan bir içeriği bulunmaktadır. Bu yönüyle kitap, akademik özgürlük konusuyla ilgili Türkçe olarak yayınlanmış temel ve özgün eserlerden biri olabilecek niteliktedir.

Kitabın giriş kısmında akademik özgürlük; insan hakkından ve özgürlüğünden başlanarak ele alınmış, Volter ve Mills gibi bilim insanlarının görüşlerinden alıntılara yer verilmiş, akabinde eski YÖK Başkanı Çetinsaya'nın hazırladığı "Özgürlük Bildirgesi" incelenerek konuya kısa ama çarpıcı bir başlangıç yapılmıştır. Kitabın birinci bölümünde "Yükseköğretim Sisteminin Yapısı" başlığı altında yükseköğretim sisteminin yönetim, finansman, kalite-kontrol ve özerklik yönleri; ikinci bölümde ise "Yabancı Ülkelerde Yükseköğretim Sistemi" başlığı altında dokuz farklı ülkenin yükseköğretim sistemi incelenmiştir. Yükseköğretim sistemleri ağırlıklı bir konu yapısı olan bu bölümün kitaba dahil edilmesi ve akademik özgürlük olgusuna detaylı olarak değinmeden önce verilmesi okuyucuların kafasında temel oluşturması ve genel yapıyı ana hatları ile çizmesi açısından yerinde bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu birinci ve ikinci bölümdeki içeriklerde kitabın ana sorunsalı olan akademik özgürlük ve özerklik olgusuna yer yer değinilerek bu bölümler temel bağlamdan koparılmamıştır. Bu iki bölümde ayrıca farklı yükseköğretim sistemlerinin güçlü sistemlere evrilmesi yolcuğuna da dikkat çekilmeye çalışıldığı görülmektedir.

İlk iki bölümde yükseköğretim sistemi içindeki önemi açısından değinilen akademik özgürlük kavramı, "Akademik Özgürlük" başlıklı üçüncü bölümde konunun tam odağında ele alınmaktadır. Bu bölümde akademik özgürlük; ulusal ve ulusla-

rarası bazı derneklerin kararlarında, yabancı ve ulusal bazı üniversitelerin internet sayfalarında, 1940 Deklarasyonu'nda, Avrupa Birliği komisyon kararlarında taranmış ve bu belgelerde ne sıklıkta, nasıl ve neden yer verildiğinden bahsedilmiştir. Akademik özgürlüğün kapsamı; yönetmelik, üniversite kararları ve yasalarda yer aldığı şekli ile tartışılmıştır. Bunun yanında bu bölümde, akademik özgürlüğün iş güvencesi ve üniversite özerkliği ile ilişkisi incelenerek akademik özgürlüğün bir hak olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

Akademik özgürlük kavramı ve bu kavram ile bağlantılı kavramların kapsamlı olarak tartışılmasından sonra dördüncü bölüm olan "Akademik Özgürlüğün Tarihsel Gelişimi" ele alınmaktadır. Bu bölümde, akademik özgürlüğün Avrupa ve Amerika'daki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Avrupa'da Orta Çağ Hristiyanlık döneminden başlanarak, Avrupa'nın ilk üniversiteleri olan Bologna ve Paris Üniversitelerindeki akademik özgürlük konusu, Humboldt Dönemi ve yirminci yüzyıl ile günümüze kadar uzanan süreçteki gelişimi akıcı bir dil ile anlatılmıştır. Benzer şekilde Amerika'daki akademik özgürlüğün tarihsel gelişimi, Amerikan Kolonileri Dönemi'nden başlanarak ele alınmış, Amerikan Profesörler Birliğinin uğraşları, Birinci Dünya Savaşı, 1940 Deklarasyonu ve McCarthy Dönemi başlıkları ile okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca bu bölümde akademik özgürlüğün Amerika'da geçirdiği zorlu süreçleri detaylı bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır.

Akademik özgürlüğün yasal dayanaklarının olup olmadığı, ifade özgürlüğü altında akademik özgürlüğün benimsenmesinin anlamının ne olduğu, mahkemelerin akademik özgürlük ile ilgili bir davada hangi dayanaklara göre karar aldıkları gibi merak uyandıran konular, beşinci bölüm olan "Akademik Özgürlüğün Yasal Yönleri" başlığıyla ele alınmıştır. Bu bölümde, pek çok ülkede akademik özgürlüğün anayasada yer almakta olan ifade özgürlüğünün altında değerlendirildiği ve akademik özgürlük ile ilgili dava kararlarında ise bir uyumun ve ortak kararlılığın bulunmadığı belirtilmektedir. Akademik özgürlüğü yasal güvenceler ile temellendiren ülkelere örnek olarak ise Almanya ve Finlandiya gösterilebilir (Karran, 2007). Bu bölümündeki tartışmayı güçlü kılan en önemli özellik, akademik özgürlüğe yönelik davalara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş olmasıdır. Akademik özgürlüğün mahkemelerdeki gelişim sürecini gözler önüne sermesi açısından bölümün alandaki ilk ve tek yazılı kaynak olduğu söylenebilir. Kitapta yer alan davaların birçoğunun Amerika'dan dava örnekleri olduğu dikkat çekmektedir.

Akademik özgürlüğe farklı pencerelerden bakan ve daha çok uluslararası bir bakış sunan bu ilk beş bölüm sonrasında altıncı bölümde Türkiye'deki akademik özgürlük olgusu incelenmiştir. Bu bölümde, tarihsel bir arka plan analizinden sonra

günümüzdeki akademik özgürlük durumuna yer verilmiştir. Darülfünun-ı Osmani Nizamnamesi'ndeki bilimsel özerklikten başlanarak 1933 Üniversite Reformu'ndaki durum, 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ve 1973 yılında çıkarılan 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ve 1980 Askerî Darbesi'nin akademik özgürlüğe etkisi ele alınmıştır. Yükseköğretim sistemimizin geçirdiği badireler, gelişmeler ve durulmalar analitik bir bakış açısı ile kaleme alınmıştır. 1981'de Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) kurulmasından günümüze kadarki dönemde akademik özgürlük olgusu, ikinci hâlinde incelenmiştir. YÖK'ün neredeyse bütün raporları, sempozyumlar, gazetelerde çıkan akademik özgürlük haberleri "Türkiye'de Akademik Özgürlüğün Günümüzdeki Durumu" başlığı altında okuyucuyla paylaşılmıştır.

Son bölüm olan yedinci bölümde bu konuda yazılan doktora tezinin sonuç kısmına yer verilmiştir. Türkiye'deki akademik özgürlüğe ilişkin yapılan araştırmanın bulgularını içeren bu bölüm, ilginç sonuçlar barındırmaktadır. Türkiye'deki akademik özgürlük sorununun sadece dış kaynaklı bir durum olmadığı, akademik camianın yozlaşması ile de ilintili olduğu çarpıcı bir şekilde ortaya konmuştur. Bunun dışında sistem-devlet yapısından kaynaklı sorunlar, YÖK'ten kaynaklı sorunlar, üniversitenin işleyişinden ve üniversite yönetiminden kaynaklı sorunlar da akademik özgürlüğü etkileyen etmenler olarak sıralanmıştır.

Genel olarak akademik özgürlüğe yönelik ilgi uyandıran ve sunduğu sadece teorik değil aynı zamanda veriye ve örnek olaylara dayalı bilgiler ile okuyucuyu doyuran *Etik ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Akademik Özgürlük* kitabının titiz ve detaylı bir çalışma olduğu söylenebilir. Kitabın yazarları, bilimsel ve nesnel bir üslup ile akademik özgürlük ve bununla ilişkili kavramları ele alarak, Türkiye'deki akademik özgürlük olgusunu okuyucuyla paylaşmaktadır. Bunun yanında yazarların hemen hemen her bölüm sonrasında kısa da olsa o bölümün genel değerlendirmesini yapması kitaba ayrı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Kitabın sonunda yer alan "Genel Sonuç" başlıklı kısımda ise yazarların elde ettikleri araştırma bulguları hakkındaki genel değerlendirmelerine ve yorumlarına yer verilmemiştir. Bu sebeple "Sonuç" bölümünün diğer bölümlere nazaran kısıtlı kaldığı görülmektedir.

Bilimsel bir bakış açısı ile ele alınmış olan bu kitabın, gerek akademik özgürlük konusunda çalışmakta olan araştırmacıların gerek yükseköğretim sistemi içinde yer alan akademisyenlerin gerek akademik özgürlüğü merak eden genel okuyucu kitlesinin ilgi duyabileceği ve keyifle okuyabileceği değerli bir kaynak eser olduğu söylenebilir.

Kaynakça | References

- Altbach, P. G. (2001). Academic freedom: International realities and challenges. *Higher Education*, 41, 205-219.
- Çetin, H. (1999). Akademik özgürlük. *Eğitim ve Bilim*, 23 (112), 52-56.
- Gedikoğlu, T. (2013). Yükseköğretimde akademik özgürlük. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3 (3), 179-183.
- Günay, D. (2004). Üniversitenin neliği, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği. *International Congress on Higher Education Bildiriler Kitabı* içinde (1-15). İstanbul.
- Karran, T. (2007). Academic freedom in Europe: A preliminary comparative analysis. *Higher Education Policy*, 20 (3), 289-313.